

NOORTESEIRE EESTIS

Poliitikaülevaade 5/2013

NEET – „Noored, kellega keegi ei arvesta ja kes kuskil ei käi“?

Kairi Kasearu, Avo Trumm

Sissejuhatus

Käesolev poliitikaülevaade keskendub Eestis elavate mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (NEET-noorte)¹ igapäevaelu ja sellega seotud probleemide analüüsile ja võimalike poliitikalahenduste leidmisele. Euroopa Elu- ja Töötajate Parandamise Fondi (Eurofound) hiljutise uurimuse kohaselt ei tööta ega õpi ligi kuuendik 15–29-aastasest Eestis elavatest noortest (Eurofound 2012). Absoluutarvudes hinnatuna on Eestis selliseid noori enam kui 40000.

„Kas tõesti nii palju? Miks ma ei ole neid märganud?“, küsib ilmselt nii mõnigi lugeja. NEET-noored on ühiskonnas suhteliselt vähemärgatav grupp. Kõrvalejäänuna nii koolist kui tööst, ei huvitu suur hulk NEET-noori ka muust avalikust elust. Poliitika neid ei paelu ja igasuguseid ameteid ja ametkondi tajuvad nad oma vabadust ja iseolemist ohustavatena (The Moving ... 2010).

Noored on ühiskonnas väga mitmekesine ja eripalgeline rühm, mis koosneb erineva tausta, staatuse, elukogemuste, probleemide ja tulevikuplaanidega inimestest.

Nii nagu noored üldiselt, moodustavad ka NEET-noored erineva staatuse, kogemuste ja hoiakutega isikute heterogeense rühma. Nende seas on nii pikaajalisi töötuid, mitteametlike juhutööde tegijaid, väikeste lastega noori emasid, ohtliku eluviisiga õigusrikkujaid kui ka liikumis- või vaimupuudega isikuid ja lihtsalt eluseiklejaid. Neid kõiki ühendab lisaks vanusele vaid fakt, et nad (hetkel) ei õpi ega tööta.

Vaatamata NEET-noorte suhtelisele „nähtamatusel“ ühiskonnas, vaid osaliselt just selle tõttu, on noorte kõrvalejäämine haridus- ja tööturusüsteemist tõsine ühiskondlik probleem. See on selge noorte potentsiaali raiskamine, millel on kahjulikud tagajärjed nii ühiskonnale kui ka majandusele. Eurofoundi arvestuste kohaselt on NEET-noorte tööturul mitteosalemisest põhjustatud aastane kogukulu Euroopas üle 100 miljardi euro, mis moodustab ligikaudu 1,1% nende riikide sisemajanduse kogutoodangust. Eestis olid vastavad näitajad 238 miljonit eurot ja 1,5% SKT-st (Noored ja ... 2012).

¹ Nimetus tuleneb ingliskeelse termini „Not in Education, Employment or Training“ sõnade esitähedest

Käesolev poliitikaülevaade püüab selgitada, kuidas NEET-noore staatusesse jõutakse ning mida sellises staatuses noored oma elust arvavad ning millised on nende tulevikuplaanid. Selleks korraldas TÜ Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut Noorte seiresüsteemi projekti raames 2012. a. oktoobris ja novembris kvalitatiivse uuringu mittetöötavate ja -õppivate noortega. Uuringu käigus intervjuerisid sotsioloogia ning sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika magistrandid erineva vanuse ja sotsiaalse taustaga 15 NEET-noort Eesti erinevates paikades².

Poliitikaülevaate esimeses osas keskendutakse NEET-noortega seotud varasemate uuringute tulemuste tutvustamisele, teises osas esitatakse statistiline lühivõrdne ülevaade NEET-noorte olukorrast Euroopas ja Eestis, mille järel tutvustatakse kvalitatiivse uuringu põhitulemusi. Ülevaade lõpeb valdkonna poliitikameetmete tutvustamisega.

NEET-noorte määratlemine

NEET-noorte termin ja kontseptsioon tekkis Suurbritannias, kus 1980. aastate algul muudeti sotsiaaltoetuste süsteemi, mille tulemusel jäi enamuse 16–18-aastastest noortest ilma võimalusest saada töötutele mõeldud toetusi. Läbiviidud uuringute tulemusel selgus, et 16–18-aastastest ei ole ühtegi noortele tavapäraselt sotsiaalset staatust: nad ei õpi, nad ei tööta ega osale ka tööga seotud koolitustel. Ametlikult hakati selliseid noori nimetama „o-staatusega noorteks“. Selline nimetus tuletati ametlikus statistikas 16–18-aastaste jaoks kasutatud klassifikaatorist: 1) õpib, 2) on koolitusel ja 3) töötab. „o-staatusest“ kujunes Suurbritannias oluline metafoor – need on noored, „kellega keegi ei arvesta ja kes kuskil ei käi“ („*who count for nothing and were going nowhere*“).

Kitsalt vanuselisel piiratud NEET-rühm on suhteliselt homogeenne ja probleemid sarnased. Hiljem on NEET vanusepiire oluliselt laiendatud: algselt 15–19, hiljem 15–24, veel hiljem juba ka 15–29. Praegu väljastab Eurostat ametlikku statistikat kolme vanusrühma lõikes: 15–19, 20–24 ja 25–29.

Mõningates riikides (Hispaania, Itaalia) on NEET-noortena käsitletud kuni 35-aastasi mittetöötavaid ja mitte-

õppivaid noori, kes sageli pole loonud oma perekonda ning elavad koos oma vanematega (vanematega kooselamist on NEET-noorte määratlemisel peetud oluliseks ka Jaapanis ja Koreas) (The Moving ... 2010). Järjest vanemate põlvkondade liigitamine NEET-noorte hulka on põhjendatud asjaoluga, et noorte siirdumine iseseisvasse ellu toimub järjest hilisemas eas ning nooruse ülemine vanuspiir on püsivalt kasvanud (Roberts 2005).

Grupi vanusepiiri laiendamine on muutnud kunagise selgepiirilise ja homogeenne kategooria väga heterogeenseks grupiks, kellele on iseloomulik paljude erinevate sündmuste, kogemuste ja probleemide põimumine (Furlong 2006), mis muudab kogu sihtgrupile sobivate poliitikalahenduste leidmise äärmiselt keerukaks (MacDonald 2011, Coles jt 2010).

NEET-noorte kohta käivaid näitajaid samastatakse sageli noorte tööpuuduse näitajaga, eriti siis, kui vastavad näitajad on arvuliselt lähedased. Siiski tähistavad need näitajad erinevaid noortekategooriaid ning nende arvutamismehhanism on erinev. Noorte töötuse määr tähistab töötute ja töötukoolitustel osalevate noorte osakaalu tööhõives osalevate noorte seas. NEET-noorte määr leidmisel aga leitakse töötute ja mitteõppivate noorte osakaal kõikide vastavas vanuses noorte seas. Nii tööpuuduse kui ka NEET-noorte määr ametliku arvestuse aluseks Euroopa Liidus on liikmesriikides läbiviidud riiklike tööjõu-uuringute andmed.

NEET-noored ja muutuv ühiskond

NEET-noorte esilekerkimine viimastel aastakümnetel on seotud ühiskonnas toimunud oluliste muutustega, millest olulisimaks peetakse ühiskonna moderniseerimisega ja riskiühiskonna laienemisega kaasnevat elutee deinstantsionaliseerumist (Ring 2005, Beck 1996, Giddens 1988), mis tähendab, et ühiskonna arenedes muutuvad inimeste valikuid juhtivad reeglid ja normid nõrgemaks ning elukäigu struktuuriline ettemääratus asendub individuaalsete otsuste paindlikkusega.

Kõige olulisemad muutused inimese elus toimuvad üleminekul täiskasvanuikka: siirdumine haridusest tööle, sotsiaalne iseseisvumine ja vanematekodust lahkumine, pere loomine jne.

² Ülevaate koostajad tänavad intervjuude läbiviijaid: Jevgeni Bugakin, Hedi Kuusing, Maiu Lünekind, Håli Tarum ja Anu Varep, ning kõiki uuringus osalenud noori.

Kui varasemalt toimus noorte siirdumine koolist tööle kindlas vanuses ja kindlaid reegleid järgides (näiteks keskkooli lõpetamine 18-aastaselt ja seejärel kõrgkooli astumine või esmakordselt täiskohaga tööle asumine), siis tänapäeval on olukord teistsugune: paljud noored alustavad osaaajaga ja ajutiselt töötamist juba kooliajal, kooli lõpetamisele ei pruugi enam järgneda töö või ülikool, vaid erinevate tegevuste (õppimine, töötamine erinevates vormides, mitteaktiivsus jne) kombinatsioon, milles kiiresti vahelduvad erinevad staatused (lühiajaline töö – õppima asumine – õpingute katkestamine – siirdumine tööle – töö ja õpingute kombineerimine jne). Veelgi enam — ka institutsioonid, mis noorte elu kõige enam mõjutavad (kool, perekond, tööturg, eluasemeturg, sotsiaalhoolekanne jne), on ise oluliselt muutunud ega suuda efektiivselt täita oma rolle (MacDonald 1997). Suure paindlikkuse ja variatiivsuse tingimustes on noortel raske orienteeruda ja teha kõige mõistlikumaid otsuseid.

Mitmete autorite väitel (Unt 2011, Trumm 2011, Kovacheva 2001, Illner 1998) on de-institutsionaliseerumine, paindlikkus ja suurem haavatavus eriti kiiresti toimunud Kesk- ja Ida-Euroopa uutes liikmesriikides, kus vanade rangete süsteemide lagunemise järel on muutus olnud eriti ulatuslik. De-institutsionaliseerumine on olulisel määral puudutanud ka perekonda; perekonnainstitutsiooni nõrgenemine on oluliselt mõjutanud ka noori.

NEET-noored ja muutuv noorte põlvkond

Ühiskonna struktuuriliste muutuste kõrval mängivad NEET-noorte probleemi esilekerkimises olulist rolli ka noorte endi hoiakutes, väärtustes ja käitumises toimunud põlvkondlikud nihked. NEET-noored moodustavad omamoodi põlvkonna, mida iseloomustab võõrandumine ja tõrjutus reaalsest sotsiaalsest tegevusest. Nende elu möödub põhiliselt virtuaalmaailmas, mõnikord ei lahku nad oma kodust nädalate või isegi kuude kaupa. Nad on vähemotiveeritud ning neil puuduvad isiklikud plaanid edasiseks eluks (The Moving ... 2010). Järjest enam räägitakse tänastest noortest kui sotsiaalselt eraldunute kadunud põlvkonnast.

Kui noorusena mõistetakse üleminekut lapseeas täiskasvanuikka (Coles 1995), siis tuleb arvestada, et täiskasvanuks saamine toimub kahel erineval tasandil:

individuaalsel, mis tähistab isiksuslikku küpsust ja autonoomsust ning suhete tasandil, mida iseloomustab sotsiaalse vastutuse võtmine ja teiste eest hoolitsemine (Thomson ja Holland 2002). Kui noorte individuaalne autonoomsus saavutatakse järjest varasemas eas, siis sotsiaalsete kohustuste ja vastutuse võtmine lükkub järjest hilisemasse ikka. Võib arvata, et varajane isiksuslik iseseisvumine ilma sotsiaalse vastutuse võtmiseta loob soodsa kasvupinnase NEET-nooreks kujunemisele.

NEET-noorte kategooriad

NEET-nooreks saamise põhjused ja NEET-nooreks olemise tagajärjed on väga erinevad. Eurofoundi raport (2012: 24) toob välja viis erinevat kategooriat:

- **Traditsioonilised töötud** moodustavad kõige suurema NEET-noorte rühma; nende seas eristuvad lühi- ja pikaajaliselt töötud noored;
- **Kättesaamatud**, perekondlike kohustustega seotud või pikaajaliste terviseprobleemidega või puudega noored. Perekondlike kohustuste all mõeldakse siinkohal mõne pereliikme eest hoolitsemist, regulaarseid majapidamistöid ja muid tegevusi, mis võtavad suurema osa noore ajast ega võimalda tegeleda formaalhariduse omandamise ega püsiva formaalse tööga;
- **Tegevusetud**, kes vabatahtlikult ei otsi tööd ega soovi ka omandada haridust. On heitunud või seotud ohtliku või asotsiaalse eluviisiga;
- **Võimaluste otsijad** on noored, kes otsivad aktiivselt tööd või koolitust, aga hoiduvad võimalustest, mis nende arvates ei vasta nende staatusele, teadmistele või oskustele;
- **Vabatahtlikud NEET-noored** on seotud reisimise või muude alternatiivsete tegevustega (kunst, muusika, mitteformaalne enesetäiendamine). Kuigi sellesse kategooriasse kuuluvaid noori ei saa rangelt pidada mittetöötavateks ja -õppivateks, ei saa neid ka ametlike määratluste kohaselt liigitada hõivatuteks või õppuriteks.

Nagu loetelust nähtub, on NEET-noorte seas nii vabatahtlikult kui ka mittevabatahtlikult mittetöötavaid ja -õppivaid isikuid. Seetõttu ei saa väita, et NEET-nooreks kujunemine on tingitud vaid ebasoodsast sotsiaalsest keskkonnast, ressursside puudusest ja piiratud juurdepääsust.

NEET-noorte seas on nii pikaajaliselt kui ka lühiajaliselt mitteõppivaid ja mittetöötavaid. Pikaajaliselt mitteõppivad ja mittetöötavad moodustavad NEET-noorte põhituumiku. Suurt osa pikaajalistest NEET-noortest iseloomustavad erinevad sotsiaalsed ja käitumuslikud probleemid, sageli on nad pärit peredest, kus mõlemad vanemad on töötud ning töötus on muutunud perekondlikuks normiks (The Moving ... 2010, Airio jt 2004). NEET-staatuse põlvkondlik ülekandumine vanematelt noortele toimubki pigem hoiakute, väärtuste ja elustiili kaudu ning pere jõukus ja sissetulek mängib vanematekodu sotsiaalse, kultuurilise ja psühholoogilise atmosfääri kõrval tunduvalt väiksemat rolli (Kasearu jt 2010, Ermich jt 2001).

Lühiajalistel ehk „triivivatel“ NEET-noortel jääb puudu motivatsioonist ning nende elusihid ei ole selged. Nende elus vahelduvad kiiresti erinevad staatused, aeg-ajalt õnnestub neil leida mõni ajutine madalalalgaline (sage li ka mitteametlik) töö, ajuti panevad nad end kirja mõnele lühiajalisele koolitusele, töö ja koolituse vahelisel ajal aga registreerivad end töötuks või on lihtsalt kodus (The Moving Project 2010).

NEET-noored Euroopas

Eurofoundi (2012) analüüsi kohaselt oli 2011.aastal Euroopa Liidus 7,5 miljonit 15–24- aastast ja 6,5 miljonit 25–29-aastast mittetöötavat ja mitteõppivat noort, mis moodustab vastavalt 12,9% ja 19,8% kõikidest vastavas vanuses noortest (joonis 1).

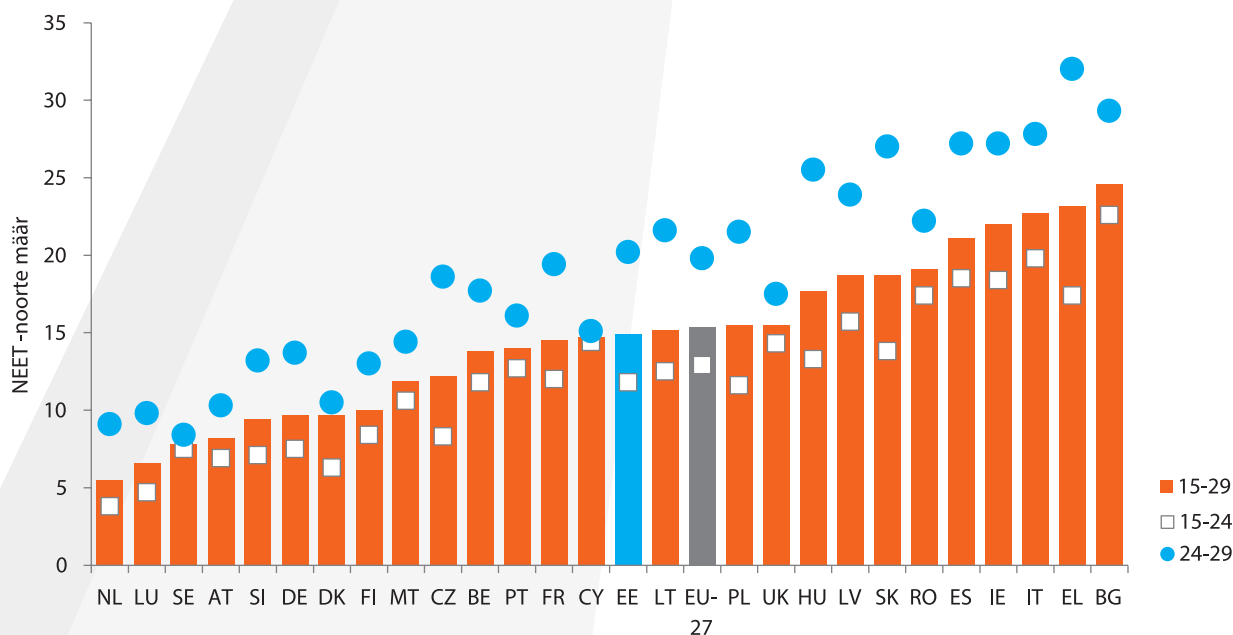
NEET-noorte osatähtsus on kuni üldise majanduslanguse alguseni 2008. a lõpul kõigis vanusrühmades ühtlaselt kahanenud, majanduskriisi jooksul on aga paari viimase aastaga tõusnud 2000-date aastatega võrreldavale tasemele. Selline muutus annab tunnistust sellest, et noorte staatus ühiskonnas on teiste vanusgruppidega võrreldes tunduvalt ebakindlam ning üldised negatiivsed arengud mõjutavad noori kõige enam (Kutsar ja Helve 2012, Trumm 2012).

Kuigi NEET-noorte kasvav osatähtsus on mureküsimeks kogu Euroopas, on probleem mõnedes liikmesriikides oluliselt teravam kui teistes (joonis 2).

Joonis 1. NEET-noorte osakaalu muutumine vanuserühmades Euroopa Liidus 2002–2011 (%).

Allikas: Eurostat.

Joonis 2. NEET-noorte osakaal vastavates vanusrühmades Euroopa Liidu liikmesriikides 2011. aastal (%).

Allikas: Eurostat.

Riikide lühendid: AT – Austria, BE – Belgia, BG – Bulgaaria, CZ – Tšehhi Vabariik, CY – Küpros, DE – Saksamaa, DK – Taani, EE – Eesti, EL – Kreeka, ES – Hispaania, EU-27 – Euroopa Liit, FI – Soome, FR – Prantsusmaa, HU – Ungari, IE – Iirimaa, IT – Itaalia, LT – Leedu, LU – Luksemburg, LV – Lätia, MT – Malta, NL – Holland, PL – Poola, PT – Portugal, RO – Rumeenia, SE – Rootsi, SI – Sloveenia, SK – Slovakkia, UK – Ühendkuningriik

Kõige kõrgem NEET-noorte osakaal Bulgaarias (ligi 25%), järgnevad Kreeka, Itaalia, Iirimaa ja Hispaania. Eesti NEET-noorte osakaal (14,9%) on vaid poole protsendipunkti võrra madalam Euroopa Liidu keskmisest (15,4%). Madalaimad NEET-määrad ilmnevad Hollandis, Luksemburgis, Rootsis ja Austrias (5-10%).

Mõnedes liikmesriikides (Prantsusmaa, Rootsi) ei ole praktiliselt mingit erinevust noorema ja vanema põlvkonna NEET-noorte määrade vahel, samas aga Kreekas, Ungaris, Tšehhi Vabariigis ja Balti riikides on 24–29-aastaste noorte mitteõppimise ja -töötamise määr oluliselt kõrgem kui 15–24-aastaste seas. Võib arvata, et noorema vanuserühma kõrge NEET-noorte määr on seotud probleemidega haridussüsteemis (varajane koolist väljalangemine), vanema vanuserühma puhul on oluline aga majanduse üldine olukord (vabade töökohtade arv) ja tööturupoliitika tulemuslikkus.

NEET-nooreks saamise risk on noorte meeste ja naiste seas erinev. Kõige nooremas vanusegrupis (15–19-aastat) on NEET-noorte osakaal Euroopa Liidu keskmisena

noormeeste seas pisut kõrgem neidudega võrreldes. Hilisemas vanuses olukord muutub: 20–24-aastaste neidude seas kahe ja 25–29-aastaste seas juba kümne protsendipunkti võrra kõrgem noormeestega võrreldes (Eurofound 2012). Kui nooremas vanuserühmas on NEET-nooreks saamine tingitud peamiselt koolist väljalangemisega, mis on rohkem iseloomulik poistele, siis hilisemas vanuses ohustavad edasistest õpingutest loobumine, suutmatus leida tööd või planeerimata lapse sünd enam tütarlapsi kui noormehi.

NEET-noorte kujunemismehhanism on seotud haridusega. Kui üldiselt arvatakse, et NEET-staatust ohustab eelkõige madala haridusega noori (mis on üldiselt tõsi), siis järjest enam on mitteõppivaid ja -töötavaid noori just kõrgkooli lõpetanud või seal õpingud katkestanud noorte seas. Eriti iseloomulik on selline trend Soomele, Suurbritanniale, Iirimaa ja Belgiale. Juba kõrghariduse omandanud NEET-noorte arv on majanduslanguse ajal oluliselt kasvanud; kõige märkimisväärselt Kreekas, Küprosel, Lätis ja Rumeenias. Põhiharidusega NEET-noorte osakaal on kõige suurem Hispaanias ja

Portugalis (umbes 2/3 kõigist NEET-noortest), kus on ka üldharidussüsteemist väljalangejate osakaal kõrgemaid Euroopas.

Mittetöötavad isikud jagunevad töötuteks ja mitteaktiivseteks. Euroopa Tööjõu-uuringu 2011. a mikroandmete alusel ei ole 52% NEET-noortest kunagi töötanud. Loogiliselt on selliseid noori enam 15–19-aastaste NEET-noorte seas (73%), 20–24-aastaste grupis on neid 43% ja 25–29-aastaste seas 28%. Mitteaktiivsete 15–29-aastaste NEET-noorte osatähtsus on kõige suurem Hollandis, Bulgaarias, Itaalias, Ungaris ja Rumeenias; töötuid NEET-noori on proportsionaalselt kõige enam Hispaanias, Kreekas ja Portugalis.

Eeltoodust võib järeldada, et NEET-noorte struktuur on erinevates liikmesriikides erinev ning seda mõjutavad erinevad tegurid. Tööjõu-uuringute andmete klasteranalüüsi alusel eristus neli erineva NEET-noorte kontingendiga riikide gruppi (joonis 3) (Eurofound 2012).

Esimest riikidegruppi (Põhjamaad, Saksamaa, Austria, Holland ja Suurbritannia), iseloomustab madal NEET-noorte osatähtsus kõigis vanusrühmades. NEET-noored on üldjuhul madala haridusega ja mitteaktiivsed, kuid siiski varasema töökogemusega. Kuna NEET-noorte hulgas on vähe töötuid ja heitunud noori, on haridusest ja töötamisest eemalejäämine pigem vabatahtlik (probleemse käitumisega noored) või tingitud tervislikust seisundist või perekondlikest kohustustest.

Teises grupis paiknevad Euroopa kõrgeima NEET-noorte määraga riigid (Itaalia, Kreeka, Bulgaaria, Poola, Rumeenia, Slovakkia), kus NEET-noored on peamiselt mitteaktiivsed, madala hariduse ja oskuste tasemega ning eelneva töökogemusega; palju on heitunud noori. NEET-nooreks kujunemise riskid on pigem struktuurilise laadi ja seotud raskustega siirdumisel haridussüsteemist tööturule. NEET-noorte seas on rohkem noori naisi, mis viitab traditsiooniliste soorollide püsimisele ning haridus- ja tööturusüsteemi soolisele segregatsioonile.

Joonis 3. Euroopa riikide jagunemine NEET-noorte struktuuri alusel
 Allikas: Eurofound 2012: 40.

Sarnaselt teise grupiga on ka **kolmandas riikide** grupis NEET-noorte osatähtsus noorte seas kõrge, kuid erinevalt eelmisest grupist on NEET-noored peamiselt töötud või heitunud mehed. Kõik sellesse gruppi kuuluvad riigid — Baltimaad, Iirimaa, Hispaania ja Portugal — on oluliselt mõjutatud hiljutisest majanduskriisist, mis on ka kõrge NEET-noorte määra peamiseks põhjuseks.

Viimane, **neljas grupp**, on NEET-noorte struktuuri poolest kõige heterogeensem. Siia kuuluvaid riike (Belgia, Küpros, Tšehhi, Prantsusmaa, Luksemburg, Sloveenia) eristab teistest gruppidest nii keskmisest madalam NEET-noorte määr kui ka asjaolu, et NEET-noorte seas on keskmisest rohkem naisi. Ka selles grupis NEET-noorte kujunemisel mänginud peamist rolli hiljutine

majanduslangus, kuid languse ulatus ning selle sotsiaalsed tagajärjed on kolmanda grupiga võrreldes olnud väiksemad.

Kes on NEET-noored Eestis?

Eurofoundi analüüsi kohaselt moodustasid NEET-noored 2011. aastal Eestis 14,9% 15–29-aastasest rahvastikust. Nooremas vanusegrupis (15–24-a) oli vastav näitaja 11,8% ja vanemas (25–29-a) 20,2% (Eurofound 2012: 29). NEET-noorte osakaal on Eestis viimase kümne aasta jooksul olnud üsna muutlik (joonis 4), sest majanduskeskkonnas toimunud muutused on oluliselt mõjutanud noorte töövõimalusi ja tööturukäitumist.

Joonis 4. NEET-noorte osakaalu muutumine vanuserühmades Eestis 2002–2011 (%).

Allikas: Eurostat.

Jooniselt on näha nii 2000-date aastate keskpaiga majandusbuumist tingitud NEET-noorte osakaalu langus (eriti 25–29-aastaste hulgas) kui ka 2008.a. lõpul vallandunud majanduskriisi mõju, mil NEET-noorte osatähtsus kasvas ühe aasta jooksul peaaegu kaks korda.

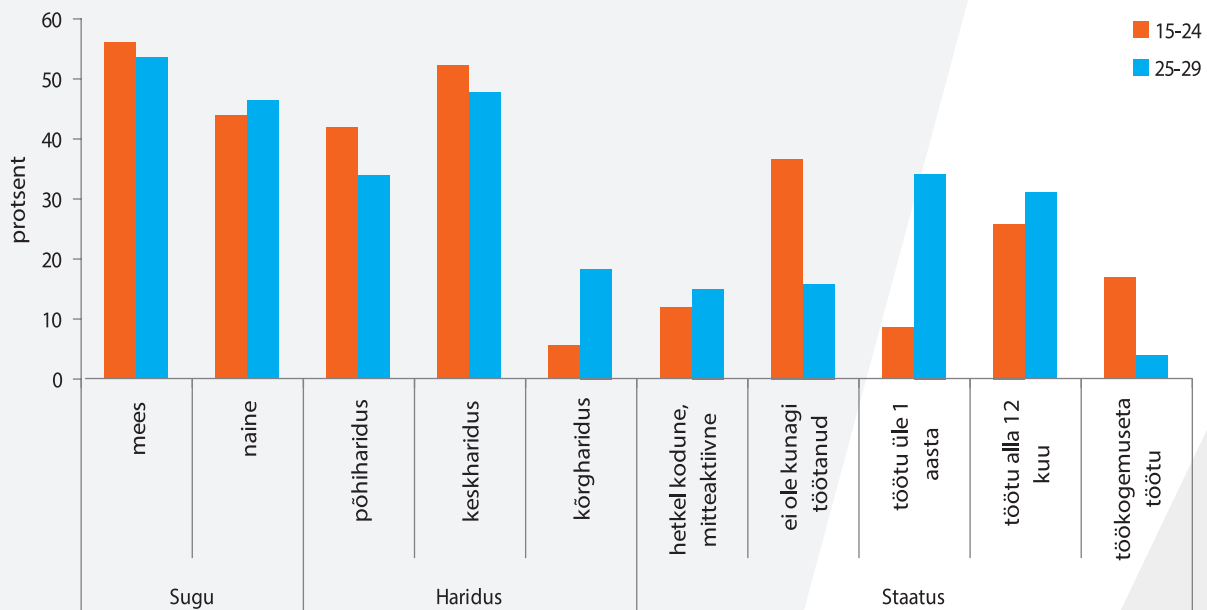
Järgneva analüüsi aluseks on Eesti Tööjõu-uuringu (ETU) 2011.a koondandmed. Analüüsis on NEET-noor-

tena määratletud kõik 15–29-aastased noored, kes uuringu läbiviimise hetkel ei olnud tööga hõivatud ega olnud seotud õpingute või koolitusega ning ei viibinud ka ajateenistuses. Sellise definitsiooni kohaselt peaksid NEET-noorte hulka kuuluma ka kõik rasedus-/sünnitus- või lapsehoolduspuhkusel olevad isikud, keda ametlikus statistikas loetakse mitteaktiivseteks. Samas aga on

üsna ilmne, et paljud lapsehoolduspuhkudel olevad noored ei kuulu tavapärase (nn probleemsete) NEET-noorte hulka, sest enne lapsehoolduspuhkusele siirdumist olid nad tööga hõivatud ning neil on soovi korral (puhkuse lõppemisel) võimalik oma varasemale töökohale naasta. Seetõttu on järgnevas analüüsis NEET-noorte hulgast kõrvale jäetud need rasedus-/sünnituspuhkusel või lapsehoolduspuhkudel olevad noored, kes enne puhkusele jäämist olid tööga hõivatud või olid eelneval aastal mitteaktiivsed ning analüüsi kaasati vaid need vanemapuhkusel olevad noored, kes enne puhkusele jäämist olid olnud töötud staatuses. Kokku oli ETU andmestikus 674 NEET-noorena klassifitseeritavat isikut, mis moodustas 13,4% uuringus osalenud 5029st 15–29-aastasest noorest.

Vanuserühmade lõikes olid NEET-noortest umbes pooled 20–24-aastased, kolmandik 25–29-aastased ning viiendik 15–19-aastased. Valimi väiksusest tingitult liideti omavahel kaks nooremat vanuserühma ning edasises eristatakse nooremaid (15–24-aastased) ja vanemaid (25–29-aastaseid) NEET-noori.

Joonisel 5 on esitatud NEET-noorte struktuur soo, hariduse ja töökogemuse lõikes mõlemas vanusrühmas. Jooniselt näeme, et NEET-noorte seas on rohkem noormehi kui neidusid, ning seda eriti nooremas vanusrühmas. Seega võib öelda, et suurem risk NEET-noore staatusesse langeda on noormeestel.

Joonis 5. NEET-noorte jaotus soo, haridustaseme ja hõivestaatusel Eestis, %.

Allikas: ETU 2011.

Haridus on oluline NEET-noori eristav tegur. Nooremas vanusrühmas on NEET-noored peamiselt põhi- või keskharidusega, kuid vanemas vanusrühmas on märkimisväärselt suur hulk (ligi viiendik) noori, kes on omandanud (rakendusliku) kõrghariduse. Tuleb lisada, et mõlemas vanusrühmas on noormeeste seas neidudega võrrel-

des enam madalama haridusega noori (25–29-aastasest naissoost NEET-noortest on 23% kõrgharidusega, noormeestest vaid 14%). Seega ei saa öelda, et NEET-noore staatuse põhjuseks on ainult koolist väljalangemine ja poolik haridustee. Küll aga tuleb nentida, et madala hariduse negatiivne mõju aja jooksul suureneb,

nimelt kuulub 25–29-aastastest põhiharidusega noortest kolmandik NEET-noorte hulka. Seega, kui noor on üle 25-aasta vana ja tema haridustee on piirdunud põhihariduse omandamisega, siis on tal selgelt suurem risk kuuluda NEET-noorte hulka ja seda peamiselt seoses raskustega tööturul püsimisel. 25–29-aastastest NEET-noortest 65% on töötud ning enam kui pooled nendest on olnud töötud kauem kui aasta. Selles vanuses noorte puhul on pikaajaline töötus pigem meeste probleem, 42% meestest ja 25% naistest on pikaajalised töötud. Naiste seas on ka tunduvalt enam koduseid ja neid, kes ei ole kunagi töötanud (vastavalt 39% naistest ja meestest 23%). Seevastu nooremas vanusrühmas puudub enam kui kolmandikul NEET-noortest töökogemus, mis näitab, et nooremaeliste NEET-noorte jaoks on peamiseks probleemiks tööturule sisenemine.

Järgnevalt vaatame kui aktiivsed on NEET-noored töövõimaluste otsimisel. Viimase nelja nädala jooksul on üle 60% NEET-noortest otsinud tööd. Ligi viiendik noortest 18%, kes ei ole küll ise tööd otsinud, kuid sooviksid tööle asuda ning seega vaid ainult viiendikul NEET-noortest puudub soov tööle asuda. Nende noorte seas, kes aktiivselt tööd otsisid, moodustasid kõige suurema rühma koolilõpetajad (29%), seejärel eelmiselt töökohalt koondatud või vallandatud (23%) ning tähtajalise töölepingu lõppemisega töölt lahkunud (12,5%).

Peamise põhjusena, miks NEET-noored viimastel nädalatel tööd ei otsinud on haigus, vigastus või puue (29% tööd mitteotsinutest), 15% noortest ei soovinud tööta da või ei tahtnud kohe uut tööd otsida ning 14% toovad põhjuseks lapsehoolduspuhkuse. Seega on töö mitteotsimise põhjused eelkõige isiklikku laadi ja indiviidist endast tulenevad. Siiski on ka tööotsimises pettunud ja üldiselt passiivseid NEET-noori. Õnneks on selliseid noori siiski suhteliselt vähe — vaid kümnendik kõigist NEET-noortest.

NEET-noorte poolt tajutud riskid eluteel

Järgnevalt püüame sügavamalt mõista NEET-nooreks kujunemise riske, kasutades selleks noortega tehtud intervjuude materjale.

Traditsioonilises elutee käsitluses toimub siirdumine lapsepõlvest täiskasvanuikka kindlate järjestatud sünd-

muste jadana: üldhariduse omandamine, haridustee jätkamine eriala omandamiseks kas kutse-, rakendus- või kõrgharidust pakkuvas koolis, eriala omandamise järgne siirdumine tööle ning seejärel teatava majandusliku kindlustatuse saavutamisel — perekonna loomine ja iseseisva täiskasvanu-staatuse saavutamine.

Selle käsitluse kohaselt on NEET-nooreks kujunemise riskid seotud hälbimisega ettemääratud eluteelt.

Esmalt käsitleme riske, mis võivad viia õpingute enneaegse katkestamise ja vajaliku kvalifikatsiooni ja tööalaste oskuste omandamatajätmisseni.

Vale sõpruskonna tekkimine ja koolikohustuse eiramine.

Noored, kelle koolitee on jäänud peale põhikooli lõpetamist poolikuks rõhutavad õppimise olulisust ning nendivad, et koolis oleks pidanud õppimisele rohkem tähelepanu pöörama ja pingutama. Õppimiskeskuste tekke ühe põhjusena nähakse õppimisele vähese aja pühendamist ning koolist puudumist seoses „halbade sõprade ja seltskonnaga“ ning sealt tulenevate käitumisprobleemidega:

”Need asjad läksid aina hullemaks, lihtsalt ei olnud enam jõudu asju keelata. Endal oli nagu see tahtmine kadunud, et tahaks muutuda või midagi, valiks nagu õige seltskonna. Läheks vanast seltskonnast ära ja alustaks kõike nullist.“ (Juku, 16-aastane).

Kooli- ja õpikeskkonna sobimatus ja mittetoetav suhtumine.

Noored võivad olla väga tundlikud igasuguse kriitika suhtes. Halvustav või noorte huve, võimeid ja isikupära mittearvestav suhtumine või käitumine tekitab vastumeelsust ja protesti ning võib viia õpingutest loobumiseni:

”Seal oli matemaatikaõpetaja, et ma nägin, et ta ei viitsinud tööd teha. Ta oli tüdind ja tülpind... ja ta oli nii kuri, et kõik kartsid teda. Ma ei tea, ma olen ülitundlik vist, aga ma nagu hakkasin õudselt selle süsteemi vastu võitlema. Noh, muidugi maksis see mulle endale kätte.“ (Annely, 25-aastane).

Vanematekodu. Intervjuudest selgub, et NEET- noorte jaoks on kodu ja vanemad olulisel kohal ning perekonnas toimuv ei jäta mõjutamata ka noori. Üheks sündmuseks, millel võivad olla väga kaugeleulatuvad tagajärjed, võib olla vanemate lahkumine ja sellega seotud lähikeskkonna muutus, mis võib osutada lapse jaoks raskeks katsumuseks, millest ülesaamisega ei saa laps üksinda hakkama:

„ ... käisin psühholoogi juures, see oli päris hull minu jaoks ... täiesti vastuvõtmatu, et ma pean hakkama mingi uue võõra mehega elama. Ma ei saanud koolis hakkama üldse, siis mul suri isa ema ära ehk vanaema, see oli täielik põnts. Siis mul oligi nii raske. Nii suur kool ja nii palju inimesi ja isa ei ole koguaeg seal, kui ma tahaks.“ (Laura, 21-aastane).

Noorte eluteed mõjutab oluliselt see, mil määral ja kuidas vanemad suudavad, oskavad ja tahavad oma laste käitumist suunata ja kontrollida ning tagantjärele oma elule tagasi vaadates tunnistab nii mõnigi noor, et vanematepoolne piiride seadmine ning kontroll oleks võinud olla suurem:

„ Me saame rääkida ja kõik on nagu okei, aga ta [ema] ei ole mulle kunagi olnud selline karm lapsevanem, kuigi mingil hetkel oleks seda olnud vaja. Ta nagu ei osanud reageerida, kui tekkisid mingid probleemid.“ (Annely, 25-aastane).

Lapse sünd, mis (planeerimatult) toimub traditsioonilisest eluteemustrist erineval ajal, on noorte neidude NEET-noore staatust süvendavaks ja põlistavaks teguriks. Sageli on see seotud eelneva koolikohustuse mitte-täitmisega, kus tekkinud „vaba aega“ täidavad uues situatsioonis tekkivad juhusõbrad ja –tuttavad:

„ ... kool jäi poolele... eks kõik see puberteediiga, ei viitsinud käia ja lõpuks läksin õpetajatega nii tülli, et ei tahtnudki enam minna. Siis tulin ära ja läksin täiskasvanute kooli [...] lõpetasin üheksanda klassi kõhuga ja ...“ (Tiina, 25-aastane).

Lapsega kojujäämine takistab õpingute jätkamist. Pikkema kojujäämisega kaasneb õpi- ja töömotivatsiooni vähenemine ja varasematest eluplaanidest loobumine. Majandusliku toimetuleku tagavad vanemad, lapse isa või teised lähedased.

Puuduliku hariduse ja ametioskustega noortel on **keeruline tööd leida**. Eelkõige puudub neil töötamiseks vajalik kvalifikatsioon, samuti on madal haridustase tööandjatele negatiivseks signaaliks, mis tekitab usaldamatust noore töötotsija suhtes. Suureks probleemiks on ka töökoogemuse puudumine, mida enamus tööandjatest kandidaatidelt eeldab:

„ Ei ... ma ei ole mitte kuskil tööl käinud. Et... eee... probleem ongi, et nagu ei saa kuskil tööle, kuna mul ei ole eelnevat töökogemust. Tööandjad tahavad just, et oleks eelnev töökogemus, et ... noh oleks parem usaldada ja teada... ja ei ole vaja õpetada ja... Aga noh, mul ei ole seda eelnevat töökogemust.“ (Kerstin, 18-aastane).

Vanemate, üle 20-aastaste juba üldhariduse omandanud noorte puhul on NEET-nooreks saamine tingitud kõrgkooliõpingute poolelijätmisest, suutmatuses leida erialast tööd või varasema töö kaotus.

Kõrgkooliõpingute katkemise sagedaseks põhjuseks on **pettumine omandatavas erialas, õpetamismeetodite sobimatus** vms:

„ Mulle ei sobinud akadeemiline õppimine – pooled olid igavad ja ülejäänud poolt ma teadsin. [...] Sellest hoolimata on mul üle 200 AP. Mul on neli eriala: ajakirjandus, majandus, filosoofia ja eesti keel. Minu jaoks ei oma see mingit tähtsust, kas mul on see diplom või mitte ... hetkel.“ (Priit, 25-aastane).

Õpingute lõpetamise järel tegeletakse hobide ja enda jaoks meeldivate projektidega, mis tagavad ka teatava sissetuleku. Püsivat ja ametlikku töökohta ei peeta prioriteediks, pigem on tegemist strateegilise eelistuse ja valikuga:

» Ma ei näe nagu põhjust minna tööle näiteks kuhugile. Mitte et mul töö tegemise vastu oleks midagi, aga lihtsalt kõik asjad toimivad pluss mul jääb aega enda jaoks ja tegeleda asjadega ja mõelda, mis saab homme; ehk mul ei ole vaja rassima minna kuhugi.“ (Tiit, 27-aastane).

Seega võib öelda, et nende noorte jaoks on NEET-noore staatus rohkem küsimus eelistustest ja ratsionaalsetest valikutest: ametliku töötamise asemel eelistatakse leiba teenida mitteametlike ja registreerimata tegevuste abil, mis neile endile huvi pakuvad, on paindliku ajagraafikuga ning ei eelda kellegi alluvuses töötamist. Tegemist on noortega, kes saavad oma eluga suhteliselt hästi hakkama. Nad väärtustavad kõrgemalt vabadust, iseenda peremeheks olemist ning kindlasti ei soovi teha tööd, mis nende jaoks ei ole atraktiivne.

Õpingud lõpetanud ja eriala juba omandanud noortel võib olla **keeruline leida erialast tööd**. Nii kõrgkooli kui ka kutsekooli lõpetajate töö-otsingute eesmärgiks on leida õpitud erialale vastav töö, mille omandamiseks on investeeritud nii aega kui raha. Noored on teadlikud oma väärtusest ja neil on tulevase töö ja palga suhtes kõrged ootused.

Üheks oluliseks NEET-noorte gruppi sisenemise riskiks on ka **haridusest tööturule siirdumise perioodi pikenedmine**. Noored nimetavad seda „aja maha võtmisega“ või sooviga „mõtteid koguda“, „elu nautida“ jne. „Aja mahavõtmine“ katkestab tavapärase väljastpoolt kontrollitud elurütmi ning hiljem võib reguleeritud ellu tagasi pöördumine osutuda arvatust keerukamaks.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et NEET-noore hetkeline aineolukord ning tulevikuväljavaated on suuresti tingitud vanusest, mil noorest sai NEET. Mida hilisemas vanuses NEET-noore seisusesse jõutakse, seda enam on noorel olnud võimalusi koguda nii hariduslikku kui ka sotsiaalset kapitali, mis võib tõenäosuslikult toetada edukat siirdumist tööturule. Siiski võib aga institutsionaalselt määratud eluteelt kõrvalekaldumine mõjutada noorte valikuid alternatiivsete haridus- ja töövalikute suunas ning noor võib (ise suhteliselt edukas olles) jääda ühiskondlikest mehhanismidest ja regulatsioonidest väljapoole.

Alaealiste NEET-noorte võimalused on aga ebapiisava hariduse ja sotsiaalsete oskuste tõttu äärmiselt piiratud ning hilisemate tööhoive ja majandusliku ja sotsiaalse toimetuleku probleemide esilekerkimine on enamikel juhtudel ilma välise sekkumiseta praktiliselt möödapääsmatu.

Riigi ja omavalitsuste toetus ja abi NEET noortele

Noorte jaoks võib osutada NEET-noore staatusest väljatulemine keeruliseks erinevatel põhjustel:

- mugandumine ja elustiili omaks võtmine (nt juhutööd võimaldavad paindlikku elustiili);
- hirm ja ebakindlus muutuste ees, mis on seotud vähesese teadlikkusega oma võimalustest ning toetustest ja teenustest;
- süsteemist tulenevad struktuursed barjäärid (nt hirm, et arvele võtmine töötuna ei võimalda jätkata mitteametliku teenistust).

NEET-noortega tehtud intervjuude raames tunti eraldi huvi ka selle vastu, millised on noorte senised kokkupuuted riigi- ja omavalitsusasutused ning millist toetust ja abi nad oma probleemide lahendamiseks on küsinud ja saanud.

Noored, kes on ennast vormistanud töötuks ei oota Töötukassalt mitte nii väga rahalist tuge, vaid just abi tööle saamisel:

» Siis tuli siuke mõte, et võtaks töötuks enast, et äkki saab sealt mingit abi. Et ma ei läinud mingi selle peale välja, et ma saan seal kuus mingi summa. Ma olen käinud jumala paljudel asjadel, igasugused infotunnid, karjäärinõustajad ja kõik võimalikud asjad“. (Mai, 21-aastane).

Seega on NEET-noorte puhul ilmselgelt oluline pöörata rohkem tähelepanu tööle aitavatele tegevustele. Noored ei näe Töötukassat kui institutsiooni, mis väljastab abiraha, vaid pigem oodatakse koolitusi,

töõharjutuse ja praktika võimalusi, samuti nõustamist ja psühholoogilist abi. Tuleb esile, et rahulolu Töötukassaga sõltub paljuski konsultandiga rahulolust:

“Alguses oli mul üks konsultant ... põhimõtteliselt oli niimoodi, et kui ma ise ei küsinud ja midagi ei teadnud, siis ega tema ka ei näidanud mingisugust asja üles... käisin seal teatud aja tagant ja ta küsis, et kuidas sul läheb ja siis ütles, et tulge sellel ajal uuesti.” (Mai, 21-aastane).

Noored peavad koolituse oluliseks, kuid alati ei pruugi olla rahul koolituste sisu ja kvaliteediga. Koolituste pakumisel võiks võtta rohkem arvesse noore enda huve ja eelistusi, et ta saaks koolituse sellel erialal, kuhu ta soovib ka tööle asuda. Noored hindavad kõrgelt tööpraktikat kui võimalust siseneda paremini tööturule. NEET-noorte jaoks, kes on otse koolipingist tulnud, on oluline saada esmane töökogemus. Samas on aga probleemiks tööpraktikale saamine, isegi kui noor on endale ise praktikakoha leidnud, millest tulenevalt toodi esile Töötukassa kui institutsiooni suhtelist jäikust:

“Töötukassaga on ka võibolla natuke keeruline suhelda, sest seal on ka see, et oi see läbirääkimine ja see läbirääkimine, et mina võin inimesega [tööandjaga] ära rääkida, aga see, et nemad kokku viia on nagu nii keeruline. Noh näiteks tööpraktika, ma pean „pushima“ tagant seda. Näiteks eelmise koha omanik, ma oleks sinna saanud mingi osakoormusega, aga see ei sobinud... käskisin omanikul ise [Töötukassaga] ühendust võtta”. (Triin, 22-aastane)

Selgelt ilmneb, et Töötukassa poolt pakutavatest meetmetest saavad suuremat kasu need NEET-noored, kes ise on aktiivsed võimaluste otsimisel ning näitavad üles suuremat initsiatiivi.

„Vabatahtlike NEET-noorte“ jaoks on probleemiks ravikindlustuse puudumine ning pension. Kuigi nad ei kurda igapäevase sissetuleku üle, kohati võib see olla suurem kui Eesti keskmine, siis probleemina tajuvad nad sotsiaalkindlustussüsteemist välja jäämist. Ravikindlustust

on ostetud kuude kaupa või on haigestumise korral kasutatud tasulist arstiabi:

“Ma vaatasin, et hakkasin tegema seda Euroopa ravikindlustuskaarti ja seal on eelduseks haigekassa no ja siis... ei tohi nüüd reisil lihtsalt midagi juhtuda”. (Priit, 25-aastane).

Antud probleemi lahendamiseks on võimalik vormistada ennast ametlikult töötuks. Siiski ei võta noored ennast töötuna arvele, kuna nad ei pea seda õigeks (st nad teevad tööd), toetuse suurus on suhteliselt madal ning samuti kardetakse, et keegi hakkab kontrollima nende tegevust ja tuluteenimist:

“Kui Sa oled töötuks registreeritud, et saada seda mingit olematut summat kuus, mille eest sa ei saa mitte midagi, et sul ei tohi olla mitte mingit summat kontrol”. (Tiit, 27-aastane).

Omaette rühma moodustavad alaealised noored, keda raskused koolis edasijõudmisel ning sattumine valesse seltskonda viivad varajase koolist väljalangemiseni. Intervjuudest selgus, et siinkohal on olulised suhted vanematega ning perekonna toetuse olemasolu. Alaealiste noorte puhul on tarvis, et nende probleeme märgataks varajases staadiumis. Siin on oluline roll noorsootöötajatel, mobiilsel noorsootööl ning avatud noortekeskustel. Juhul kui perekonnapoolne tugi ja mõistmine on vähene, siis on olemas selge vajadus täiskasvanud tugiisiku järele. Ilmneb, et noorte teadlikkus oma võimalustest saada abi ja toetust on vägagi piiratud või siis senine kokkupuude professionaalse abiga on olnud pigem negatiivne.

“Võiks olla mingi inim[ene] ... või naisterahvas võiks olla, et kas sa lähed tema juurde kohale või helistad ükskõik millal tahad ja siis küsid ja räägid oma muredest ja siis ta oskab aidata”. (Kerstin, 18-aastane).

Noorelt emakssaanud NEET-noorte jaoks on oluline küsimus kuidas jätkata lapse kõrvalt õpinguid ning omandada eriala, eriti juhul kui mitteformaalne sotsiaalne võrgustik ei soostu pakkuma abi lapsehoiul.

NEET-noortele suunatud poliitikameetmed

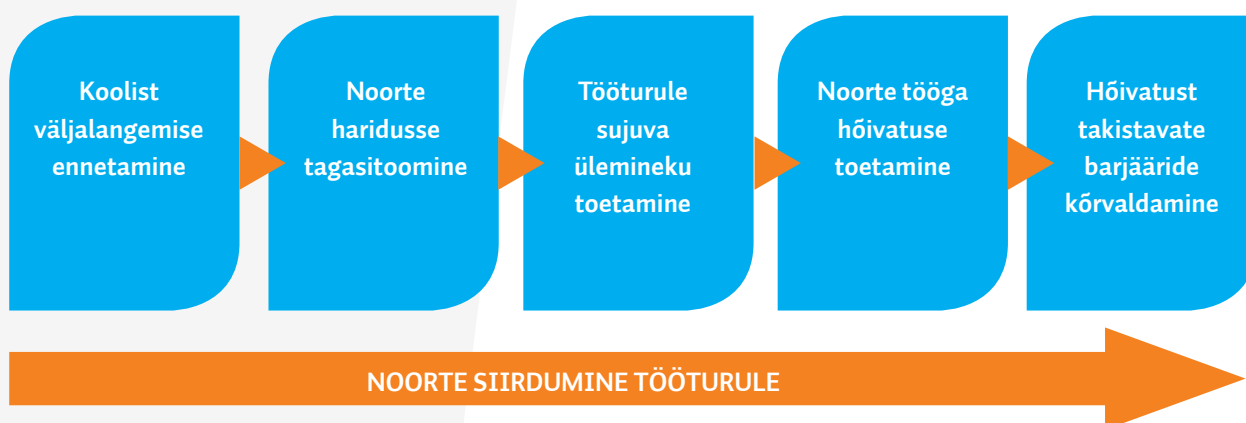
Enamikes arenenud riikides pööratakse riiklikes ja kohalikes poliitikates noorte ühiskondliku osaluse ja sotsiaalse kaasatuse suurendamisele järjest enam tähelepanu. Üheks keskseks sihiks noortevaldkonna poliitikas on mittetöötavate ja mitteõppivate noorte taasintegreerimine haridussüsteemi ja tööturule, kuna arvestatava hulga noorte kõrvalejäämine haridus- ja tööturust on tõsine ühiskondlik probleem, millel on selgelt kahjulikud tagajärjed ka ühiskonnale ja majandusele. (Noored ja ... 2012).

NEET-noorte ühiskonda integreerimisele suunatud poliitikameetmed keskenduvad kahele valdkonnale — haridusele ja tööturule. Vastav poliitikaraamistik lähtub noorte haridussüsteemist tööturule siirdumise üldisest loogikast ning koosneb viiest omavahel seotud tegevusvaldkonnast (joonis 6). NEET-noorte ühiskonda integreerimise edukus sõltub olulisel määral poliitikasekkumise ajastatusest. Mida varem õnnestub noorte elus ettetulevaid probleeme märgata ning nende lahendamise tegelemise hakata, seda suuremad on võimalused NEET-nooreks kujunemise protsessi peatamiseks.

Koolist väljalangemise tõkestamine on võtmeteguriks NEET-nooreks kujunemise ennetamisel. Siin on määrava tähtsusega koolist väljalangemise esmaste riskide

(õpiraskused, koolist puudumine, probleemsed suhted õpetajate ja kaasõpilastega, probleemid kodus jne) varajasel märkamisel. Probleemide varajast märkamist raskendab kooli kui institutsiooni võõrandumine kasvatusküsimustest ja keskendumine ainult õpetamisele. Tuvastatud probleemide lahendamisega peaksid tegelema nii õpetajad, kooli tugipersonal kui ka lapsevanemad üheskoos. Eraldi tuleb rõhutada nii kooli tugispetsialistide (sotsiaalpedagoog, psühholoog, sotsiaaltöötaja, huvijuht jne) kui ka koolivälise noorsootöö asendamatu rolli. Kool peaks senisest tunduvalt enam keskenduma kõigi laste jaoks sobiva õpikeskkonna ja õppemeetodite rakendamisele. Õpilaste huvide ja vajaduste selgitamiseks tuleb tunduvalt enam kasutada karjäärinõustamist. Kõigil noortel on õigus haridusele ning koolidel on kohustus seda võimaldada. Koolist varajast väljalangemist aitab olulisel määral vähendada kohustusliku kooliea pikendamine. Kohustuslikust keskharidusest loobumine on Eestis olulist suurendanud NEET-nooreks saamise riski. Igal juhul on lubamatu mitmetes Eesti koolides rakendatav nn probleemsetest õpilastest vabanemise praktika, mida on käsitletud meedias ning millest rääkisid ka intervjueeritud noored.

Noorte haridussüsteemi taasintegreerimine eeldab informatsiooni kõigist haridustee katkestanud noortest ning nende kvalifikatsioonist ja oskustest. Mitteõppivate noorte leidmiseks ja motiveerimiseks saab edukalt kasutada noorsootöö võimalusi. Haridustee katkestanud

Joonis 6. NEET-noorte ühiskonda integreerimise poliitikaraamistik.

Allikas: Eurofound 2012: 108.

noortele (pidades silmas nii teismeliseeas põhikoolist väljalangejat kui ka nn täiskasvanud õppijat) tuleb luua võimalused hariduse omandamiseks neile sobival ajal, mahus ja vormis. Üldteadmiste omandamiseks vähem- või mekamatel ja -motiveeritumatel noortel peaks olema võimalus ainult kutseoskuste omandamiseks. Samuti on oluline noorte varasemate teadmiste ja oskuste ja mitteformaalsete kogemuste arvestamine. Kogu haridustee omandamise vältel peaks õpinguid jätkavatel noortel olema võimalus kasutada vajadusel individuaalset nõustamist ja õpiabi.

Tööturule sujuva ülemineku toetamine on oluliseks tegevuseks noorte valikute suunamisel ja vahendamisel. Isegi pärast vajaliku kvalifikatsiooni ja oskuste omandamist ei ole noortel kerge tööturule siseneda ning nad vajavad adekvaatset infot, suunamist ja nõustamist. Karjääri- nõustamine aitab noorel selgusele jõuda oma oskustes, huvides ja võimetes, CV ja motivatsioonikirja koostamise oskuste omandamine avardab oluliselt noorte töö leidmise võimalusi. NEET-nooreks kujunemise vältimiseks on oluline, et selliste oskuste õpetamine toimuks juba koolis ega jäädaks lootma Töötukassa poolt juba töötuks jäänud noortele pakutavatele teenustele. Nimetatud valdkonnas tuleks kindlasti ära kasutada ka noorsootöö võimalusi ja seniseid kogemusi. Kindlasti tasuks mõelda koolide, Töötukassa ja noorsootöö struktuuride vastavasisulisel koostööl. Samuti tasuks senisest enam mõelda ka üldhariduskoolides kohustusliku tööpraktika rakendamisele, mis annaks noortele esmase töökogemuse ja võimaluse tööandjatega kontakte sõlmida. Sisuliselt võiks see olla praeguse töövarju praktika edasiarendus. Oluline on ka õpingutejärgselt „aja maha võtnud“ noori vaateväljas hoida ning püüda neid erinevate tegevuste kaudu püsihõivesse suunata. Õpingud katkestanud ja tööle mitte asunud noorte väljaselgitamine eeldab erinevate riiklike registrite (nt haridus- ja maksuregistri) paremat ühitamist ning haridusasutuste ja Töötukassa omavahelist koostööd. Siinkohal ei tohi ka unustada noorsootöö võimalusi noorte ettevalmistamisel tööeluks. Juba praegu arendatakse Eesti paljudes piirkondades noorsootöö raames erinevaid tegevusi, mis suurendavad noorte tööhõivevalmidust ning arendavad ettevõtlus-, suhtlemis- ja tööoskusi ja -pädevusi: õpilas- ja töömalevad, õpilasfirmad, erinevad karjääriteenused, vabatahtlik tegevus jms (Talur 2012).

Juba töötavate noorte jaoks võib probleemseks osutuda oma töökohal püsimine. Noored on tööturul kõige haavatavam grupp ning kõikvõimalikud negatiivsed arengud tööturul (sh ka majanduslangus) puudutavad noori esmajärjekorras. Võrreldes vanemate ja kogenenumate töötajatega on noorte kvalifikatsioon ja konkurentsivõime madalam.

Noorte tööhõives püsimise toetamiseks on vaja senisest tõhusamaid täiendkoolitusprogramme, mis parandaks noorte vähemaid kutseoskusi. Oluline on edendada tööandjate ja (kutse-)õpet pakkuvate struktuuride koostööd, suurendada tööandjate huvi nende programmide vastu ning leida võimalusi koolitusega kaasnevate kulude (ja saamatajääva tulu) kompenseerimiseks. Koolitusprogrammide kõrval on noorte oskusi ja kvalifikatsiooni võimalik arendada töökohapõhise õppe raames (õpipoisikoolitus), mis veelgi efektiivsemalt aitab ühitada õppimist ja tööd.

Hõivatust takistavate barjääride kõrvaldamine ja tööandjate toetamine on oluliseks vahendiks erivajadusega noorte tööhõivevõimaluste parandamiseks. Sellesse meetmetegrupi kuuluvad nii töökoha kohandamine puuetega noorte vajadustele, erivajadustega või vähese konkurentsivõimega (ja/või probleemse käitumisega) noori tööle võtvate tööandjate toetamine, majanduslikult vähekindlustatud noorte vajaduspõhine rahaline toetamine jms.

Peaaegu kõik siinmainitud meetmed ja tegevuspõhimõtted on Eestis suuremal või väiksemal määral rakendamist leidnud. Edasises tegevuses võiks senisest enam keskenduda erinevate meetmete kombineerimisele, samuti erinevate ametkondade (kool, Töötukassa, ettevõtted, noorsootöö jne) vahelise koostöö tõhustamisele.

Lõpetuseks tuleb lisada, et NEET-noorte abistamine on võimalik, kui me suudame märgata, tunnustada ja kasutada nende isiksuslikke ja sotsiaalseid ressursse. NEET-noorte sildistamine abituteks, tahtejõuetuteks ja rumalateks, tekitab vastumeelsust, usaldamatust ja pakutava abi ignoreerimist. NEET-noorte probleemidega tegelemine nõuab individuaalset lähenemist ja iga noore eripäradega arvestamist.

Kirjandus

- Airio, I., Moisiu, P., and Niemelä, M. (2004). *Intergenerational transmission of poverty in Finland in the 1990s*. Department of Social Policy Series C: 13/ 2004. Turku, University of Turku.
- Beck, U. (1996). Risk and the provident state. In: Lash, S., Szerszynski, B., and Wynne, B. (eds) *Risk, Environment and Modernity: Towards New Ecology*, London, Sage Publications.
- Coles, B. (1995). *Youth and Social Policy: Youth Citizenship and Young Careers*. London, UCL Press.
- Coles, B., Godfrey, C., Keung, A., Parrot, S., and Bradshaw, J. (2010). *Estimating the Life-time Cost of NEET*. Report. University of York. <http://www.york.ac.uk/depts/spsw/research/neet>.
- Ermich, J., Francesconi, M., and Pevalin, D. (2001). *The Outcomes for Children in Poverty*. Department of Work and Pensions Research Report No 192.
- Eurofound (2012). *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Furlong, A. (2006). Not a very NEET solution. *Work, Employment and Society*, 20 (3), pp. 553-569.
- Giddens, A. (1988). *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. Cambridge, Polity Press.
- Illner, M. (1998). Underestimation of complexity: One major risk in the post-communist transformation. In: Genov, N. (ed.) *Central and Eastern Europe Continuing Transformation*. Paris-Sofia, UNESCO-MOST.
- Kasearu, K., Kutsar, D., and Trumm, A. (2010). Determinants of social exclusion among the young in Estonia, Germany and United Kingdom. In: Leaman, J. and Wörsching, M. (eds.) *Youth in Contemporary Europe*. Routledge, Taylor and Francis Group, pp. 155-172.
- Kovacheva, S. (2001). Flexibilisation of youth transitions in Central and Eastern Europe. *Young*, 9, pp. 41-60.
- Kutsar, D., Helve, H. (2012). *Social Inclusion of Youth on the Margins of Society. Policy review of research results*. European Commission, DG for Research and Innovation.
- MacDonald, R. (2011). Youth transitions, unemployment and underemployment: Plus ça change, plus c'est la même chose? *Journal of Sociology*, 47, pp. 427-444.
- MacDonald, R. (1997). *Youth, the „Underclass“ and Social Exclusion*. London, Routledge.
- Noored ja NEET-noored Euroopas: esialgsed tulemused. Kokkuvõte. (2012). Euroopa Elu- ja Töötingimuste Parandamise Fond. <https://eurofound.europa.eu/pubdocs/2011/72/et/1/EF1172ET.pdf>.
- Ring, P. J. (2005). The fourth pillar and the UK: Flexibility, risk and the deinstitutionalization of the life course. *The Geneva Papers on Risk and Insurance* 30, 2005, pp. 638-655.
- Roberts, K. (2005). Youth, leisure and social inclusion. In: Barry, M. (ed.) *Youth Policy and Social Inclusion: Critical Debates with Young People*. London, Routledge, pp. 117-132.
- Talur, P. (2012). Noorsootöö roll noorte tööhõivevalmiduse kujunemisel. *Noorteseire aastaraamat 2011: Noored ja noorsootöö*. Tallinn, Praxis, 83-91.
- The Moving Project (2010). *NEETS - Understanding Young People who are not in Education, Employment or Training*. LLP–Leonardo da Vinci Program, The Moving Project, Study. http://www.movingproject.eu/pdf/Research_Report_-_Understanding_NEETS.pdf.
- Thompson, M. and Holland, J. (2002). *Inventing Adulthood: Young People's Strategies for Transition*. Swindon, ESRC.
- Trumm, A. (2012). Noored ja sotsiaalne kaasatus: Euroopa Liidu noortepoliitika ja Eesti olukord Euroopa taustal. *Noorteseire Eestis. Poliitikaülevaade 4/ 2012*.
- Trumm, A. (2011). *Poverty in the Context of Societal Transitions in Estonia*. Dissertationes Sociologicae Universitatis Tartuensis 4. Tartu: Tartu University Press.
- Unt, M. (2011). Youth entry into the labour market and early career outcomes. In: Saar, E. (ed.) *Towards a Normal Stratification and Order: Actual and Perceived Social Stratification in Post-Socialist Estonia*. Hamburg, Peter Lang, pp. 11-142.

Noorteseire poliitikaülevaade on ühe noortevaldkonna probleemteema põhjalikum ülevaade, mis ilmub noorteseire raames kolm kaks aastas.

2010.a. ellu kutsutud noorteseire on loodud eesmärgiga arendada teadmuspõhist noortepoliitikat Eestis. Noorteseire rajaneb põhimõttele, et noorsootõtajad, noorsootöö korraldajad ja teiste valdkondade esindajad peavad tundma noorte vajadusi ja ootusi ning tuginema otsuste tegemisel teadmistele noorte eluolust. Noorteseire raames kogutakse ja esitatakse noorte eluolu muutusi kajastavaid indikaatoreid, viiakse läbi noorte eluolu puudutavaid uurimuid ja analüüse, antakse välja Noorteseire aastaraamatut. Vaata lähemalt noorteseirest: www.noorteseire.ee.

Noorteseire süsteemi väljaarendamist ja toimimist väljaandmist toetatakse Haridus- ja Teadusministeeriumi noorteseire osakonna algatatud ja Eesti Noorsootöö Keskuse elluviidava programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“ raames. Programmi rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondi ja riikliku struktuuritoetuse perioodi 2007-2013 vahenditest.

Kairi Kasearu

on Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudi juhataja ja sotsioloogia lektor. Põhilisteks uurimisvaldkondadeks on perekond, põlvkondadevahelised suhted, heaolu perekonnas ning sotsiaalne toimetulek.

kairi.kasearu@ut.ee

Avo Trumm

on Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudi sotsioloogia lektor. Põhilisteks uurimisvaldkondadeks on leibkondade majanduslik olukord ja toimetulek ning sellega seotud sotsiaalsed probleemid (vaesus, sotsiaalne tõrjutus) ja nende probleemide leevendamisele suunatud meetmete sotsiaalpoliitiline analüüs.

avo.trumm@ut.ee

SA Poliitikauuringute Keskus Praxis on sõltumatu mittetulunduslik mõttekoda, mille eesmärgiks on toetada analüüsile, uuringutele ning osalusdemokraatia põhimõtetele rajatud poliitika kujundamise protsessi. Meie sooviks on analüüsida Eesti sotsiaal-, majandus- ja avaliku sektori poliitikaid, juhtida tähelepanu alternatiivsetele valikutele ja innustada avalikku arutelu.

Eesti Noorsootöö Keskus on Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatav riiklik noorsootöö asutus, mille põhieesmärk on noorsootöö suunamine ja korraldamine riikliku noortepoliitika raames.